

L'exili surienc del 1939

Amadeu Olives Santamaria
Josep Peramiquel Cols

"En el día de hoy, cautivo y desarmado el Ejército Rojo, han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares. La guerra ha terminado". Amb aquest comunicat, Franco donava per acabada la cruenta guerra civil espanyola. Era l'1 d'abril de 1939. Abans, a principis de febrer, els insurrectes havien ocupat completament Catalunya. Centenars de milers de refugiats, dones, nens, vells i les restes del derrotat Exèrcit Popular havien travessat la frontera francesa camí de l'exili. Entre ells uns cinc cents suriencs. Oferim alguns testimonis d'aquell èxode que va suposar la derrota republicana del 1939.

Les autoritats franceses es van trobar desbordades per l'allau humana que els demanava auxili. No hi havia instal·lacions preparades, ni previsions alimentàries, sanitàries i higièniques.

Als camps de concentració els refugiats republicans van haver de suportar unes condicions inhumanes: fred, fam, malalties i maltractaments per part dels soldats francesos.

No és d'estranyar que una bona part dels exiliats decidissin tornar a Espanya, fent cas de les recomanacions franceses i animats per la propaganda franquista que convidava a tornar, sense por a represàlies, a tots aquells que no tinguessin cap delict de sang. Un cop aquí la realitat va ser diferent, van haver de passar estrictes controls policials, reclutats pel nou exèrcit franquista o enviats a batallons de treballadors. Altres van ser jutjats en sumaríssims consells de guerra, van patir presó o foren executats pel nou règim.

Dels que es varen quedar a l'exili, una part força important emigraren a països d'Amèrica, majoritàriament Mèxic o Xile, però també a la República Dominicana, Veneçuela o l'Equador. Els que es quedaren a Europa van haver de

patir de ple les terribles conseqüències de la II Guerra Mundial.

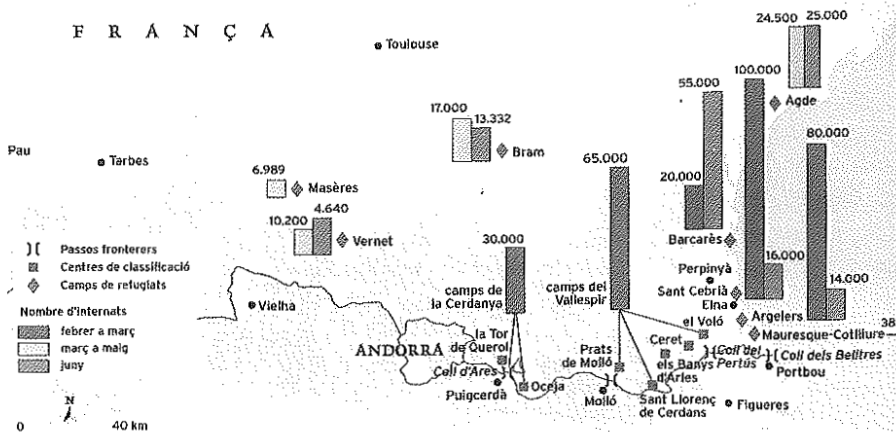
A França, país en què s'hi va quedar la major part de l'exili republicà, es van veure obligats a ingressar en Companyies de Treballadors o bé formar part de la resistència contra l'ocupació nazi.

Molts d'aquests, considerats apàtrides pels alemanys i amb el beneplàcit de les autoritats espanyoles, van ser deportats a camps d'extermini. Milers d'ells hi perderen la vida o patiren trastorns de salut durant la resta de la seva vida, entre ells una dotzena de suriencs (veure **El Salí** de maig del 2005).

L'exili va deixar moltes famílies desmembrades. Els anys

posteriors a la guerra civil hi hagué un flux continu de gent, sovint de forma clandestina, que creuaven la frontera per reunir-se amb els membres de la seva família que eren a l'estranger. Confiaven en un ràpid retorn, esperança que es va esvaïr quan, acabada la II Guerra Mundial les potències aliades s'embarcaren en la guerra freda entre occident i la URSS. Franco passava a ser un valuós aliat dels Estats Units i de la Gran Bretanya.

Tot i que al llarg dels quaranta anys de dictadura franquista hi va haver alguns retorns, molts exiliats es negaren a venir a Catalunya mentre el dictador fos viu i van refer les seves vides lluny de casa, començant de zero.

Mapa dels camps de concentració francesos a la Catalunya Nord.

10 d'abril de 1939. Grup de refugiats a la població de Mitry-Mory prop de París. Entre ells hi ha un bon nombre de dones i nens de famílies surienques: Bato, Reguant, Cirera, Iglesias, Girona. El senyor que hi ha dret al centre de la imatge a darrera fila que duu un barret, és l'alcalde de la població d'acollida. Sovint visitava els refugiats. A la dreta de la fotografia asseguts a la falda de la seva mare Isabel Hernández i tieta Carme Hernández, Joan i Paulí López que llavors tenien 4 i 3 anys, respectivament. A baix, a l'esquerra, asseguda Vilajosana. A sobre seu, Priscila Reguant Molins. La tercera de la segona fila començant per baix, Maria Vilajosana.

Un periple inhumà

Entre l'1 i el 10 de febrer, 114.000 refugiats, dones, criatures i vells, foren traslladats a l'interior de França en centre d'acolliment on almenys podien gaudir de millors condicions que en els camps de concentració (sostre i menjar).

A finals de gener de 1939, poc abans de l'ocupació de Súria per part de les tropes franquistes, uns 40 surienques van marxar amb un camió que els esperava a la carretera de Balsareny, davant d'on ara hi ha l'escola Sagrat Cor. Era de matinada, el camió va enfilarse direcció Llobregat. A les Guixeres (Joncarets) va carregar a nombroses famílies que estaven amagades en aquell indret. Després van anar cap a Ripoll i Puigcerdà. Els dugueren a Montellà (Cerdanya) i els allotjaren a la rectoria.

Aquells dies de fred i neu van quedar gravats a la memòria dels

refugiats. Des de Montellà veien passar fileres de soldats republicans en retirada. Les mares desfeien la neu amb petits focs perquè els petits poguessin beure. Al cap d'uns dies, amb el mateix camió, els van traslladar a l'estació de tren de Puigcerdà. Els homes, tinguessin l'edat que tinguessin, els van fer presentar a l'Ajuntament d'aquesta població i van quedar enrolats a l'exèrcit. En aquells moments va fer acte de presència un avió. Els refugiats que omplien a vessar les andanes corrien a amagar-se on podien.

La resta de l'expedició (dones i nens) van pujar en uns vagons de transport de bestiar. El tren va trigar unes tres hores a arrancar. Un cop ho va fer, en cinc minuts eren a l'altra costat de la frontera.

Al baixar del tren els hi donaren menjar i beure, van pujar en un altre tren, més còmode, i emprengueren el viatge que els duria a la població de Mitry-Mory.

Un cop a Mitry-Mory els van allotjar en unes escoles. Tot i que el pati era cercat perquè no poguessin sortir del recinte, eren tractats molt bé. A l'edifici hi havia

Foto de la família Girona juntament amb la família d'acollida. França 1939.

una sala menjador amb taules quadrades, amb uns pots de llauna amb nansa, amb els que preniën la llet al matí i aigua durant els àpats. Les tasques de netejar i fer el menjar anava a càrrec de les dones del grup. Al cap d'uns dos mesos foren traslladats a uns 60 km i els allotjaren en un altre local molt gran i rodejat d'un parc. El grup ja no era tan nombrós. N'hi havia que van ser traslladats a altres llocs o van quedar-se a treballar en cases de pagès, com va ser el cas de la família Girona. El darrer destí del grup va ser un sanatori situat a uns 10 km de la frontera alemanya, un local abandonat i brut que van haver de condicionar.

Les autoritats franceses els convidaren a retornar a Espanya

assegurant-los que res els havia de passar. La por s'apoderà d'ells. Tot i així foren traslladats a París on agafaren el tren de retorn.

Cap a finals de 1939 o

principis de 1940 la majoria ja havia tornat a Sùria. A l'arribar van tenir la desagradable sorpresa de trobar el pis o la casa desmarxats i hi mancava gairebé tot.

Argelers, una immensa platja del Rosselló. A principis de febrer de 1939 s'hi amuntegaven a la sorra 80.000 persones. No va ser fins a finals de maig que al camp va estar definitivament equipat.

L'exili viscut per Carlos Ruíz

Carlos Ruíz García era militant de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya a Sùria, organització política juvenil de tendència comunista.

Durant la guerra, les JSUC tenien el seu local social al C/ González Solesio, davant del cafè Catalán.

Juntament amb altres organitzacions juvenils com les d'Estat Català que tenien la seva seu on hi ha ara Ca l'Agut, les Joventuts Llibertàries i les Joventuts Cooperativistes, van crear l'Associació Juvenil Antifeixista (A.J.A). Sùria va ser el primer poble de Catalunya en crear-la.

Algunes de les accions que feien durant aquells difícils anys, seguint consignes de l'organització, era anar a les cases de pagès per oferir el seu treball voluntari ajudant a les famílies que tenien als homes a la guerra. Aquestes accions no eren massa ben rebudes per la gent del camp, doncs ho veien com una intrusió de joves sense cap experiència en les feines de pagès.

Carlos Ruiz.

El domicili familiar de Ruíz era a la colònia Santa Maria, 33. Els pares, José i Josefa, van venir a Sùria el 1926 procedents de Camarasa (La Noguera) lloc on havia nascut el seu fill.

José Ruíz treballava primer de maquinista i després d'electricista a la mina.

Camí de l'exili

Ruíz va marxar voluntari a cos de carrabiners. Tenia 18 anys quan, cap a les acaballes de la guerra, va ser destinat al front del Segre. En plena retirada va passar per Sùria, va anar a casa seva per visitar als seus pares i no hi eren. Es va trobar amb ells a l'alçada de Mas Vilella (Ctra. de Balsareny). Anaven com ell, camí de l'exili. Ruíz va poder abraçar al seu pare. Era l'últim cop que el va veure; la guerra i l'exili van separar definitivament els seus destins.

Carlos Ruiz va continuar amb el derrotat exèrcit popular i va creuar la frontera per Coll d'Ares.

"Al llegar arriba de la montaña ví los primeros franceses. Gendarmes vestidos de negro, bien abrigados, lustros, limpios. Jovenes, sin una mancha, con los cascos relucientes y en fila ordenada.

Las armas las eché al montón, como todo el mundo antes de pasar y tendiendo la vista miré hacia Francia.

Me detuve a contemplar el valle que dormía tranquilo. Casi todos se paraban mirando a lo lejos el increíble espectáculo de paz con aquella sensación de alivio que no olvido. Por fin descansar, ser atendido, reconfortado, como había oído tantas veces decir subiendo por la pista.

Avancé ilusionado hacia la línea fronteriza. Gendarmes con casco negro y gesto imperativo pronunciaron la bienvenida:

Pas de pistolets. Pas de granades. Allez, descendez!! Allez, Allez!!!.

Una fila de soldados con bayonetas en el cañón nos indicaba el camino con secos y conminantes Allez, Descendenz!!."

És un fragment, com altres que reproduïm més endavant, d'una extensa carta escrita pel mateix Carlos Ruiz adreçada a un amic, també de vinculació surienca, a la qual se'ns ha facilitat l'accés -que agraïm-, amb la voluntat comuna de descobrir i donar a conèixer una època encara prou fosca de la nostra història.

Els refugiats republicans, entre ells Ruiz, van baixar per un fort pendent fins a trobar una carretera, a sota hi havia un prat delimitat per un riu i a l'esquerra, Prats de Molló. Allà van topar amb la crua realitat de l'acolliment per part del govern francès molt influenciat per una dreita conservadora que veia els refugiats com un perill.

Els soldats francesos van recloure els republicans espanyols dins del prat ple de fang. Perdut entre la multitud, Carlos Ruiz, va experimentar una sensació de soledat i desànim. Va buscar si trobava algun conegut i el va trobar: era un amic d'un tiet seu de Molins de Rei.

Un dia van haver de decidir entre Franco o Negrín; entre retornar a Espanya o quedar-se a França.

La infermeria del camp era atesa per metges de la sanitat militar de l'Exèrcit Popular de la República. L'únic medicament de que disposaven era l'aspirina. Entre ells Ruiz hi va trobar a Joan Morenza Urquijo, a la foto, nascut el 1888 a Monistrol. Morenza havia vingut a Sùria a l'any 1922 treballava de practicant al dispensari de la mina. Durant els anys anteriors a la Guerra Civil era un estret col·laborador de Beneficència de Sùria, Creu Roja i membre actiu del Cercle Republicà d'Esquerres. Durant la guerra, Morenza era Alferes de Sanitat Militar.

El conegut de Carlos va decidir, per raons familiars, retornar a Espanya. Això no feia molta gràcia a Ruiz, però per no quedar-se sol, decidí seguir a l'amic del seu tiet.

Van passar amb el cap cot, entremig dels que es quedaven, amb mil insults i crits de traïdors.

Al cap d'uns dies de viure a la intempèrie, aguantant pluja i neu, van ser traslladats a Barcarès, situat en una petita franja de terra entre una immensa platja i un llac interior. Filferrades que rodejaven una multitud de tendes amb la lona negra que feien uns deu metres de llarg per uns tres d'amplada.

Després de fer recompte, els registraren i en posaren cinquanta a cada tenda. Allà els donaren els primers plats calents. Consistien en un perol d'aigua amb algunes lleties, dues vegades al dia, mig

pa amb la molla humida i olor de florit i una tassa de cafè aigualit.

Una carretera dividia el camp en dues parts. Una, el camp provisional o de Franco, l'altra el definitiu o de Negrín. Sovint circulaven per aquesta carretera camions carregats d'espanyols que cridaven al passar per la vora d'ells que anaven a Rússia o a Mèxic.

Ruiz descriu les condicions del camp:

"El agua provenia de unas bombas de émbolo, tenían el tubo de aspiración clavado en la arena de la playa. Era, más o menos, filtrada por la arena, la propia agua del mar, de sabor infecto. Allí, al pie de las mismas, nos lavábamos o limpiábamos los platos, infiltrándose, en el suelo permeable toda el agua sucia. No habían letrinas, y, si bien la mayor parte de la gente se salía hasta las olas para aliviarse, pronto empezó a ensuciarse todo.

Sufrimos enseguida, al beber de esa agua, de retortijones de vientre y diarrea, una colitis que no nos ha dejado en trece meses de playa. Por las noches, en aquel hacinamiento, había que salir deprisa, pisando cuerpos acostados y correr hacia la playa. Había a quien no le daba tiempo y se agachaba ya a los pocos pasos.

El pasatiempos era quitarse las prendas junto al agua y revisar las costuras, cuajadas de liendres y parsitos, pero en vano, la limpieza no duraba más que el tiempo de penetrar de nuevo en la barraca.

Hizo su aparición la sarna, entre los dedos, en los codos, en las partes genitales.

El viento helado del Rossellón levantaba la arena fina que, pene-trando por toda partes, chirriaba entre los dientes al comer."

Un dia, Ruiz va tenir una agradable sorpresa; un noi preguntava per ell: era Francesc Ribas Pubill. Assabentat que Carlos

El surienc Carlos Ruíz va viure al camp de Barcarès.

Ruíz era allà, va sortir amb un salconduit del camp de Negrín per anar-lo a veure i ajudar-lo a fugir del camp dels que volien retornar a Espanya.

El canvi de camp va ser fàcil. Francesc Ribas va dur a Ruíz a la seva barraca i li va presentar als seus camarades que el van rebre calorosament. Tot i que les condicions eren més o menys iguals que l'altre part del camp, les barraques eren de fusta i més espaioses i l'ambient més solidari.

Des d'aquell dia, Ruíz i Ribas no es van separar més fins que Ribas fou detingut per la Gestapo a Bordeus.

A poc a poc la vida dels refugiats al camp es va anar organitzant, van aparèixer grups artístics que feien espectacles davant dels milers de persones que hi havia: pintors, rellotgers, perruquers, sabaters... Sempre rodejats d'amics més o menys fidels, interessats, que es beneficiaven d'alguna cigarreta. De l'exterior entraven venedors ambulants, que s'instal·laven a la carretera central, oferint tota mena de productes de menjar, dels quals només alguns privilegiats podien adquirir, reservant les pells de les taronges pels més amics. Es va organitzar el que es va denominar "Barri Xino" on es comprava o venia qualsevol cosa. Deu cigarretes, un franc. Però només eren il·lusions. Un cop s'encenien,

la flama els devorava ràpidament. O entrepans de pernil que sortia per les vores i a dins era buit. Es venien objectes de valor sentimental, cadenes, anells de casament, plomes estilogràfiques, roba o calçat usat.

Es recuperaven les poques deixalles que es tiraven a les escombraries. Els sacs en que portaven el subministre es desfeien fil per fil i amb molta paciència es confeccionaven xarxes per anar a pescar a la platja.

De Barcarès a Argelers

Ruíz i Ribas al cap d'un temps de ser a Barcarès foren traslladats juntament amb molts altres refugiats al camp d'Argelers.

"El campo donde nos metieron, no presentaba el aspecto alineado de campamento militar del que habíamos dejado. Eran barracas sin orden, de peor calidad, sucias y llenas de basura de los primeros refugiados que habían pasado la frontera.

El camp d'Argelers s'habilità a tocar la platja en unes condicions precàries.

Más allá del nuestro, separado de unos treinta a cincuenta metros se hallaba el campo de las mujeres y niños, también encerrados. Había caballería mora y senegaleses para guardarnos.

El hecho de ver, aunque de lejos, mujeres, muchas de las cuales tenían maridos o familiares entre nosotros hizo que, en permanencia, hubiese agolpada una muchedumbre contra las alambradas de los respectivos campos, hablando a gritos, gesticulando y agitando trapos. Alguna madre levantaba bien alto en los brazos un niño para que pudiese ser visto por el padre.

Había llegado el invierno, el segundo, con el viento levantando la arena, sufrimos de nuevo del frío. Los franceses, movilizados ya a la declaración de guerra.

Se hacía presión sobre nosotros para que nos alistásemos a la Legión o a los Batallones de Marcha."

A Argelers hi havia un camp de càstig, anomenat "hipòdrom" on hi anaven a parar els que intentaven evadir-se o protagonitzaven alguna rebel·lió. Consistia en un quadrilàter d'uns vint metres de costat envoltat de filferres amb una mica de cobert en una cantonada. Els castigats els deixaven a pa, bacallà sec i aigua fen-los córrer per la sorra al voltant del recinte. Entre Barcarès i Argelès, Carlos Ruíz va estar tretze mesos tancat dins d'un camp de concentració.

De les portes de la II Guerra Mundial a les mans dels nazis

Les autoritats franceses van fer enrolar a la força als refugiats espanyols en Companyies de Treball. El març de 1940, va sortir una expedició de refugiats, entre ells Ruíz i Ribas, cap al nord de França. Els encabiren en uns vagons de càrrega, on hi viatjaven unes quaranta persones.

Després d'uns dies de viatge, suportant un fred glacial, el tren va fer parada a l'estació de Saint André de l'Eure a l'Alta Normandia.

A principis de juny de 1940, començà la invasió de França. L'avanç de les tropes nazis era imparable; el 14 de juny ja eren a París.

Al campament on eren instal·lats els refugiats espanyols hi començaren a arribar soldats francesos desorganitzats, fugint de les tropes alemanyes.

Davant de la incertesa, la confusió general i la por, els republicans espanyols, en grups més o menys nombrosos, començaren un segon èxode. Aquest cop cap al sud, fugint dels nazis, sense papers, sense conèixer la llengua del país i amb una autèntica atmòsfera de pànic.

Els camins eren plens de belgues i francesos. Famílies senceres barrejades amb soldats perseguits i metrallats pels Stukas alemanys. Una experiència ja viscuda pels republicans espanyols.

Ruíz, juntament amb Ribas i onze espanyols més, formaren un grup que es marcaren com a objectiu arribar a la França lliure que els alemanys no ocupaven segons l'armistici signat amb el govern de Vichy.

Després de recórrer sis cents quilòmetres a peu i passar un control militar que inexplicablement van poder creuar sense que els hi demanessin cap

mena de documentació van deturar-se a les proximitats de Limonges ja a la França lliure.

La casualitat va fer que es trobessin amb una surienca: Rosa Hernández. Perduda i desorientada com ells, duia tot el seu equipatge en una caps de sabates.

A Limonges els van acollir en uns locals d'una escola. Els van donar aliments com la resta de refugiats francesos i belgues. Però la tranquil·litat va durar poc. El govern col·laboracionista de Vichy va publicar un bàndol que tots els refugiats espanyols i sense papers es presentessin a la gendarmeria.

Ruíz i Ribas es van separar de Rosa Hernández que es va quedar amagada a una casa d'una família espanyola que la va acollir.

Al cap d'un any més o menys de treballar pel govern de Vichy en diferents feines del camp, el setembre de 1941, a instàncies de les autoritats d'ocupació alemanyes, va ser reclutat juntament amb Ribas per la Organització Todt. Un grup de construcció i enginyeria nazi que va esclavitzar a 1,5 milions de persones als països ocupats per a construir infraestructures.

Foren traslladats en tren al Camp de Saint Mard-en-Jalles, prop de Bordeus.

A l'andana van fer formar als milers de presoners que foren conduïts per soldats alemanys cap al camp, oficials nazis i personal del consolat espanyol, ja en mans dels franquistes, revisaren un per un a tots els refugiats republicans.

El nou destí, ja sota les ordres de militars alemanys, era el treball forçat construint una base de submarins al port de Bordeus.

Cada dia, a les tres de la matinada, eren despertats a crits i un cop formats, feien el recompte, llavors eren conduïts a l'estació del tren i embarcats en vagons de càrrega. Feien els quinze quilòmetres que separaven el camp del port, sempre vigilats

i escoltats per soldats nazis.

Carlos Ruíz va estar a Bordeus fins a l'alliberament d'aquesta ciutat a l'agost de 1944 per part de les tropes aliades i de la resistència francesa. En va ser un testimoni de primera fila.

"Al amanecer de un día espléndido de agosto de 1944, una ciudad en silencio tras la noche interminable, en vela, escuchando ruidos terribles, los habitantes empezaron a asomar."

"Ni un alemán a la vista por ninguna parte."

"Las campanas voltearon de todas las iglesias, fué una explosión de júbilo inmensa."

El destí dels dos companys de camí

Carlos Ruíz Garcia es casà amb Ana Sánchez, visqué a Bordeus fins a la seva mort, l'any 2006.

No tornà a Espanya fins al cap de vint-i-cinc anys d'haver-ne marxat. Per fer-ho va haver de buscar avals que responguessin d'ell i presentar-se a Irún a la Brigada Social. Un cop a Àvila d'on és natural la seva esposa, encara es va haver de presentar a la Guàrdia Civil.

Francesc Ribas Pubill, nascut a Súria el 9 de gener de 1922. Junt amb altres refugiats espanyols, fou detingut per la Gestapo a conseqüència d'unes octavetes clandestines que circulaven pel camp. En aquells moments, Ruíz, va témer ser detingut ell mateix degut a la relació que mantenia amb alguns dels detinguts, principalment amb Ribas, o que els mètodes interrogatoris que utilitzava la temuda policia del III Reich fessin confessar-li que ell també hi tenia alguna cosa a veure.

A Francesc Ribas el van tancar al fort de Hâ on hi empresonaven els que feien pagar amb la seva vida les accions de

sabotatge de la resistència francesa.

Ruíz va tenir molta sort. Ribas mai va parlar d'ell a la Gestapo. Per mediació d'una dona de nom Esther, casada amb Bernardo Iglesias, jugador de futbol del Sùria, va fer-li arribar roba i algun paquet de menjar.

A finals de gener de 1944, Ribas, fou trasllat al camp de concentració de Buchenwald a Alemanya, on hi va ser fins el dia de l'alliberament del camp, el 16 d'abril de 1945.

En va sortir amb alguns trastorns de salut, s'instal·là a Tolosa, on hi tenia un germà. En aquesta ciutat del Llenguadoc hi va viure la resta del seu exili.

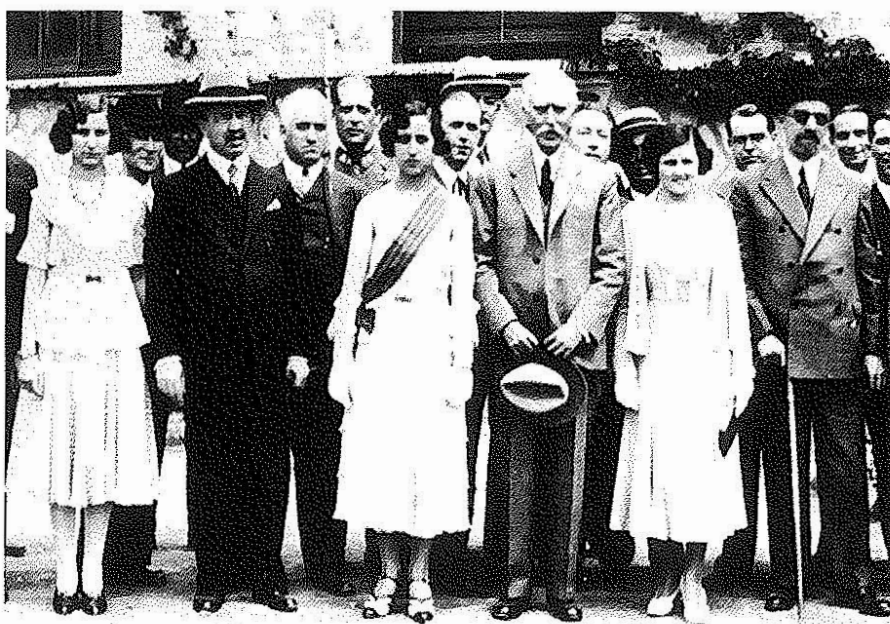
José Ruíz Delgado i Josefa García Manchón, els pares de Carlos Ruíz, marxaren cap a l'exili a finals de gener de 1939. Un cop a França van ser confinats al Camp de Concentració de Saint Cyprien, molt a prop d'Argelers on hi havia el seu fill Carlos. Mai van saber l'un de l'altre, Josefa García va romandre en un castell a dos-cents quilòmetres del seu marit.

Degut a les pressions que reberen per part de les autoritats franceses decidiren tornar a Espanya. En tornar, José Ruíz, treballà d'electricista a la mina des de l'agost de 1940 fins al 1947.

Josefa García, fou empresonada fins el 1941 en que sortí en llibertat condicional. El seu fill Carlos mai va ser informat d'aquest fet. Les cartes que rebia de la seva família, sempre en sentit figurat per burlar la censura, l'informaven del perill que suposava tornar a Espanya per por de ser represaliat o fins i tot condemnat a mort degut a la seva militància política.

José Ruíz va morir sense tornar a veure el seu fill Carlos. El 1954, Josefa García es traslladà a viure a Bordeus on morí el 1971.

L'exili de la família Subirana-Gras

Antònia Subirana Gras és la noia més a la dreta de la imatge. Fou una de les tres noies que el juny de 1932 donaren la benvinguda al President de la Generalitat Francesc Macià en la visita que va fer a Sùria.

Antònia Subirana es casà amb Jaume Santamaria i s'establiren a Lleida. Va ser l'única de la família que no marxà a l'exili.

Ignasi Subirana Freixa era nascut a Manresa l'any 1890. Casat amb la surienca Júlia Gras Portella, tingueren tres fills: Antònia, Emili i Ignasi.

Subirana treballava a la mina d'empleat. Membre del Cercle

Republicà d'Esquerres, havia entrat al Consistori Municipal presidit per Florenci Claret el 10 de juliol de 1934 en substitució del regidor socialista Bernat Fernández.

A començament de la Guerra Civil, Subirana, formà part del

Comitè de Milícies Antifeixistes i el 12 de novembre de 1936 fou escollit en una Assemblea General de treballadors com a membre del Consell d'empresa col·lectivitzada de Mines de Potassa de Sùria, MPS.EC.

Entre juny i juliol de 1938 va marxar a fortificacions. A la retirada va passar a França on va ser internat al Camp de Concentració de Barcarès. No va ser fins a mitjans de 1940 que gràcies a la Creu Roja la família va poder rebre alguna notícia d'ell.

Entretant, el 10 de febrer de 1939, la Guàrdia Civil detingué a Júlia Gras Portella. Acusada, junt amb el seu marit, d'apoderar-se del domicili del secretari de Minas de Potassa de Sùria, el qual havia fugit del seu xalet en esclatar la guerra.

Els fills (Ignasi i Emili) foren acollits a casa de Joan Santamaria, sogre de la seva germana Antònia. Júlia Gras ingressà primer a la presó de Manresa i després a la penitenciària de dones ubicada en un antic convent de monges de les Corts, a Barcelona.

Jutjada en Consell de Guerra el 27 de març fou condemnada a la pena de 6 anys i un dia de presó acusada d'apoderar-se del xalet abans esmentat i de ser còmplice del seu marit en delictes i estralls comesos durant els primers mesos en esclatar la guerra. En un registre al seu domicili se li trobaren uns dibuixos satírics del règim franquista. Això, segons els seus acusadors, fou una prova de la seva adhesió i la dels seus familiars amb els rojos.

Ignasi Subirana Freixa fou destinat a una Companyia de Treball que construïa centrals hidroelèctriques als Pirineus Orientals. Al cap d'uns 3 anys obtingué una carta de treball, que li donava dret a cobrar un salari. Subirana continuà treballant en la conducció d'aigua per produir electricitat. Durant l'ocupació nazi, ell continuà a la zona lliure.

Ignasi Subirana Gras, fill petit del matrimoni, es traslladà a viure a Barcelona a casa d'uns tiets, per estar més a prop de la seva mare, la qual podia visitar a la presó un cop per setmana.

Durant aquest temps trobà feina en una fàbrica de coles on el seu tiet hi feia d'encarregat. Amb els diners podia comprar menjar per a la seva mare i ajudar als tiets que l'havien acollit.

Júlia Gras podia reduir per treball el temps d'estada a la presó, li calien uns informes favorables de la Guàrdia Civil i de la Falange de Sùria. Els primers ho van ser, però els de Falange no arribaven. L'espera es feia eterna; fins que un mestre de Sùria hi va intervenir i van enviar l'informe.

Júlia Gras sortí en llibertat condicional al cap de 3 anys. Desterrada a Lleida, s'havia de presentar cada setmana a la Guàrdia Civil fins a complir el temps de condemna que li va ser imposada. Llavors pogué obtenir el salconduit per a poder viatjar.

Ignasi Subirana i la seva germana Antònia viatjaren a

Júlia Gras Portella

Ignasi Subirana Freixa

França per primera vegada per veure el seu pare el 1943. El contacte es va fer a través d'una manresana, coneguda d'una germana de Júlia Gras, que també tenia el marit refugiat a França. Ella hi havia anat a veure'l alguna vegada, aquest senyor li va dir que havia vist a Ignasi Subirana Freixa algun cop.

Aquesta tieta ho comunicà de seguida a la seva germana Júlia. Acordaren que si algun dia hi tornava a anar l'acompanyarien. El viatge el van fer els fills, ja que Júlia Gras no podia viatjar perquè encara no tenia la llibertat definitiva.

De Lleida van anar a Manresa i des d'aquí a Puigcerdà i a la Guingueta. A l'arribar a la frontera, la senyora que els acompanyava va parlar amb els Carrabiners i els hi donà dues ampolles de conyac. Els Carrabiners parlaren llavors amb els Gendarmes i els deixaren passar fins a la caseta de guàrdia

de la policia francesa. Allà donaren als Gendarmes dues ampolles més i els agents els deixaren entrar a França.

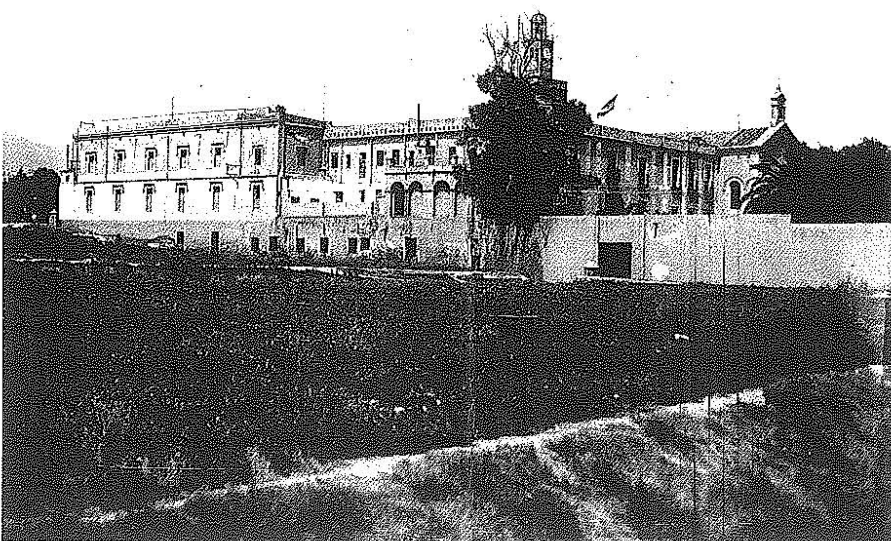
Ignasi Subirana Gras descriu aquells moments de la següent manera:

"Davant del control de la Gendarmeria hi passava una carretera molt recte que es dirigia a Bourg Madame, de cop vaig veure venir un home. Era el meu pare. En aquells moments vaig plorar i sense poder-me contenir vaig arrancar a córrer en direcció cap a ell.

Els Gendarmes em cridaren l'alto, la meva germana que parlava francès els hi va dir que no m'escapava pas, que anava a abraçar-me al meu pare.

Amb el permís dels Gendarmes vam poder estar-nos dues hores amb ell, allà, a tocar la frontera. El meu pare ens digué: Heu fet un viatge massa costós perquè només puguem estar dues hores plegats. Ens va fer un petit plànol i ens explicà que agaféssim el tren de tornada. A l'estació d'un poble que no recordo el nom, havíem de baixar i agafar un camí que ens duia altre cop a França sense haver de passar per cap control.

Ja en territori francès ens esperava el meu pare, ens va dur a Palau de Cerdanya allà ens vam

Júlia Gras va poder reduir el temps d'estada a la presó treballant en els horts del centre penitenciari. Estava situada a la Diagonal, més o menys on ara hi ha l'edifici del "Corte Inglés".

trobar amb els germans Claret per primera vegada. Ens hi quedarem dos dies, el fet que la mare no pogués venir ens obligà a retornar a Catalunya.

Aquest mateix viatge el vaig repetir més endavant, llavors amb la meva mare.

A partir d'aleshores el contacte amb el meu pare va ser per correu, a través d'una senyora que vivia a Andorra intercanviant cartes.

L'exili de Júlia Gras i el seu fill Ignasi Subirana Gras

Un cop acabada la condemna, Júlia Gras va poder obtenir un salconduit per poder viatjar. Un cert dia, Júlia Gras, va visitar un metge oculista que a més era militar, encarregat de fer revisions en els Centres de Reclutament.

Durant la visita s'inicià una amistosa conversa entre el militar i la pacient en el transcurs de la qual Júlia s'asincera i li explicà la seva situació i la del seu marit

Ignasi Subirana Freixa, exiliat a França i sense cap possibilitat de retorn. Li explicà també que tenia el fill gran (Emili) al servei militar i que el petit (Ignasi) hi hauria d'anar en breu.

El militar va dir a Júlia que potser hi podria fer alguna cosa. Semblava que aquell militar no estava massa content de com anaven les coses a l'Espanya de Franco.

Llavors Júlia Gras li va confessar que tenia la intenció, juntament amb el seu fill petit de marxar cap a França.

El metge militar va aconseguir que Ignasi Subirana Gras es lliurés d'anar al Servei Militar. Llavors van prendre la determinació de creuar la frontera clandestinament, abans però havien donat avís al seu marit de les intencions que tenien.

Van viatjar amb un document expedit per l'oficial oculista fins a la frontera i un cop allà, per camins de muntanya, van arribar a Palau de Cerdanya, a casa de Florenci Claret on els esperava el

seu marit Ignasi Subirana Freixa.

Després de reposar uns dies van anar a Fontpedrosa, on hi tenia el domicili el marit de Júlia Gras.

Instal·lats a França, Ignasi Subirana (fill) va poder entrar a treballar en la mateixa companyia on ho feia el seu pare.

Acabats els treballs de les Centrals Hidroelèctriques dels Pirineus Orientals la família Subirana es traslladà a viure a Aix les Thermes al Departament de l'Ariège, on continuaren amb la mateixa feina.

En aquest poble van tornar a trobar-se amb Andreu Claret Casadesús. Claret ja era casat amb la seva segona esposa.

Va ser precisament la senyora Trini, primera esposa d'Andreu Claret, que en un dels viatges que feia clandestinament a Manresa va ajudar a passar a França a la xicota d'Ignasi Subirana Gras.

Un any després arribaven Emili Subirana juntament amb la seva esposa, també creuant la frontera clandestinament.

Un alcalde desterrat

Florenci Claret al centre de la imatge.

Florenci Claret i Casadesús va ser alcalde de Súria en dues ocasions: de febrer a octubre de 1934, quan fou destituït arran dels fets del 6 d'octubre; i des de febrer de 1936 a principis de 1938, que s'incorporà a l'Exèrcit Popular.

A la retirada passà a França on fou internat al Camp de Concentració d'Argelers. En sortir del camp anà a parar a un Batalló de Treballadors.

Claret es quedà a viure a Palau de Cerdanya (Catalunya Nord). Juntament amb els seu germà, també exiliat, regentaven una serradora a Osseja, on vivia aquest darrer.

Ignasi Subirana Freixa mantenia una estreta relació i amistat amb els germans Claret. Alguns diumenges els passava a casa de Florenci Claret a Palau de Cerdanya on vivia amb la seva esposa Montserrat Fàbrega Balaguer i una filla.

Fàbrega viatjava de tant en tant a Catalunya, sempre clandestinament, a visitar la família. En un d'aquests viatges, el 1949 la descobriren i fou detinguda per la Guàrdia Civil. Segons fons familiars morí sobtadament a les dependències policials.

Florenci Claret morí al cap de poc temps, el 8 de novembre de 1951 i fou enterrat al cementiri de Prades del Conflent (Catalunya Nord).

Les seves filles, Teresa, Montserrat i Maria van refer la vida a França, on viuen actualment.

Canadà, destí definitiu

A França corria el rumor que les empreses només podien tenir un 10% d'estrangers a la plantilla. Aquest fet va amoïnar a la família Subirana que tampoc veien la possibilitat d'un retorn a Catalunya.

Llavors els Subirana van començar a enviar cartes a molts consolsats d'Amèrica. La primera resposta la van obtenir del Brasil, però les dificultats per obtenir el passaport els van fer desistir.

Poc temps després el govern Francès va fer unes cartes de viatge pels refugiats espanyols. Amb aquesta carta se'ls facilitava la sortida del país.

Es dirigiren cap a les ambaixades d'Austràlia i el Canadà. La del Canadà donà una ràpida resposta; però el cost del

viatge era una altra dificultat afegida. S'assabentaren de que hi havia una Organització Internacional de Refugiats (IRO) amb seu a París. Aquesta Organització havia desplaçat a molts refugiats a diferents països, assumint les despeses.

Al cap de molt poc temps reberen la comunicació de què podien viatjar al Canadà. Era el darrer viatge que la IRO patrocinava.

Les dificultats en què es van trobar els pares (Ignasi Subirana Freixa i Júlia Gras Portella) per marxar van fer desistir al seu fill Ignasi, així que va ser Emili juntament amb la seva esposa i els dos fills que ja tenien els primers que marxaren al Canadà.

Ignasi Subirana Gras, embarcà juntament amb la seva família el 20 de juny de 1953. Al

cap d'un any, més o menys, arribaven a Mont-real, al Quebec, la ciutat més gran del Canadà, on s'havien establert els fills, el matrimoni Subirana-Gras.

Ignasi Subirana Freixa i Júlia Gras Portella moriren a Mont-real a l'edat de 90 i 91 anys respectivament, tots dos a la mateixa setmana.

Ignasi Subirana Gras, no va perdre mai el contacte amb Catalunya. Tant els fills com els néts viuen a Mont-real i coneixen a la perfecció la llengua catalana. Subirana solia venir a passar els estius a Palamós (Baix Empordà) on morí a l'agost de 2005. Fou traslladat a Mont-real on rebé sepultura.

HIDROWATS → **SÚRIA, S.L.**

**INSTAL·LACIONS I MANTENIMENTS
INDUSTRIALS I DOMÈSTICS - SISTEMES
DE VENTILACIÓ - REGULACIÓ DE
CLIMATITZACIÓ - PROJECTES INDUSTRIALS**

c/Ernest Solvay, 6-8 -Bxs. - L. 1r 08260 SÚRIA
Tels. 93 869 53 22 / 93 869 41 24 i Fax 93 869 53 22
hidrowatsuria@terra.es

Un bridís 40 anys després

El juliol de 1976, Montreal celebrava les XXI Olimpíada moderna. Aquell any, Catalunya vivia un estiu mogut: la Marxa de la Llibertat recorria pobles i ciutats en demanda de més llibertats democràtiques i amnistia pels presos polítics i exiliats. Franco feia pocs mesos que havia mort i encara no es parlava de celebrar eleccions.

El matrimoni surienc format per Antoni Conte

Sorigué, un gran afeccionat a l'esport, i M. Rosa Gasset Sendil viatjaven a Montreal per assistir al gran esdeveniment esportiu.

Conte tenia una amistat des de la infància amb Emili i Ignasi Subirana, una amistat que va quedar estroncada per la Guerra Civil. Així que la visita a la família Subirana era obligada.

Però a més es donava la circumstància que en aquell temps Antoni Conte era regidor de l'Ajuntament de Súria;

presidit pel batlle Mateu Castellà Suades.

Així que 40 anys després de l'última Festa Major de Súria abans de la guerra, Conte va portar una salutació de l'alcalde i regidors de l'Ajuntament de Súria a un antic membre del Consistori (Ignasi Subirana Freixa), ara a l'exili i una ampolla de cava de la mateixa que es brindava en la recepció a les entitats de la població el diumenge de la Festa Major a la nit a la Casa de la Vila.

Ref. Núm.

D. IGNACIO SUBIRANA

SÚRIA 12 DE JULIO DE 1976

A LOS 40 AÑOS JUSTOS DE LA FIESTA MAYOR DE 1936 ESTE HISTORIO SE COMPLACER EN INVITAR, POR MEDIACION DE UNO DE SUS MIEMBROS A QUE SIMBOLICAMENTE TOQUE PARTE EN LA ANUAL RECEPCION QUE SE CELEBRA EN ESTE AYUNTAMIENTO EL DIA DE LA FIESTA MAYOR CON UNAS COPAS DE CHAMPAN DEL MISMO QUE SE USARA EN DICHA RECEPCION.

YA QUE EL 12 DE JULIO DE AQUEL AÑO ESTUVO USTED PRESENTE EN DICHO ACTO, CREMOS COMPLACERLE AHORA QUE SE ENCUENTRA TAN LEJOS DEL PAIS QUE LO VIO HACER.

SUYOS AFECTIVOS

El Alcalde y los concejales de Súria

Un brindís ple de surianisme al cor del Canadà. Era un vespre de juliol de 1976.

Al darrera, drets, Emili Subirana, Carmen (esposa), Lola Pujol (esposa d'Ignasi Subirana). Al davant asseguts, Júlia Gras, Ignasi Subirana Freixa, Ignasi Subirana Gras, una besnéta, Antoni Conte i M. Rosa Gasset.

A l'esquerra, reproducció de la salutació escrita i signada per l'alcalde i els regidors de l'Ajuntament de Súria, a la família Subirana.

COSMÈTICA
BIJUTERIA

ROBA INTERIOR
COMPLEMENTOS

Ma Carme
PERFUMERIA

Salvador Vancell, 39 08260 Súria Tel. 93 869 58 19

F. M. ELECTRO SÚRIA, SL

F. CAZORLA - M. YAGÜES

À. Guimerà, 6 - 08260 SÚRIA
Tel. 93 868 22 71 - Fax 93 868 20 62

Altres aïllaments significatius

Andreu Claret Casadesús, als 94 anys (2003).

Andreu Claret, 25 anys fora del país

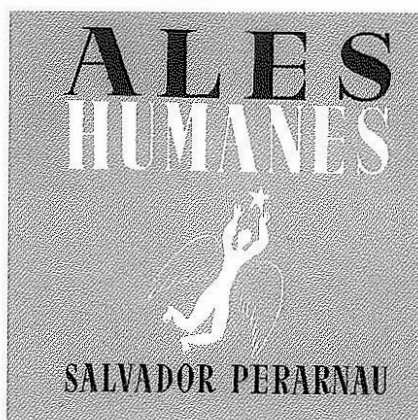
El polític i empresari Andreu Claret Casadesús (Súria, 1908-Barcelona, 2005), al 1936 tenia 28 anys. Va ser capdavanter del primer Comitè de Milícies Antifeixistes de Súria i després va ocupar alguns càrrecs responsabilitat a la Generalitat republicana. Amb l'entrada a Barcelona de les tropes franquistes, el febrer de 1939, va exiliar-se a França. Perpinyà, París, Palau de Cerdanya i Aix, van ser algunes de les poblacions que va recórrer. A casa seva hi freqüentaven sovint suriencs i intel·lectuals catalans: el regidor Subirana, Pompeu Fabra, Pau Casals... Claret va ajudar a la resistència francesa durant la invasió de les tropes alemanyes. Aquest fet li comportà que fos detingut i interrogat per la Gestapo. Després de l'alliberament de França i ja entrat el 1949, es traslladà a Andorra, on va desenvolupar el seu esperit empresarial i va especialitzar-se en carreteres i comunicacions de muntanya. Al desembre de 1962, l'alcalde de Barcelona Josep M. Porcioles, que el coneixia personalment, el va cridar perquè amb la seva experiència solucionés el col·lapse de la capital catalana després d'una nevada insòlita que va caure a tot el país. Aquesta operació, l'hi valgué el renom de 'L'Home de les Neus' i també que al 1964 pogués tornar definitivament a Catalunya.

Salvador Perarnau, als anys 60.

Perarnau, 9 anys a França

Salvador Perarnau i Canal, nascut el 1895 a Cal Cabo, a Fusteret (que morí a Súria el 1971) va ser poeta i durant la guerra civil tenia entre 41 i 44 anys. Vivia a Barcelona i feia pocs anys que s'havia casat amb la mestra de música Benvinguda Coll Borrell.

Llibre que s'edità al 1938, en plena guerra.

Durant el període bèl·lic havia treballat pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat, un organisme que es proposà actuar per l'elevació cultural i la difusió arreu del món, del coneixement del poble català i que aspirava a promoure activitats de propaganda en els àmbits de l'expressió escrita, parlada, gràfica, artística i esportiva. En política d'edicions, el Comissariat va tenir una especial atenció als infants. Publicà dos llibres de poesia de Perarnau (El Senyor pèsol i altres plantes, al 1937 i *Ales humanes* –originàriament intítulat *Ales rojes*–, al 1938).

L'1 d'agost de 1938, Perarnau assumí la direcció i el control dels Serveis de Premsa i Ràdio i de

Publicacions del Departament d'Agricultura.

Al 1939, marxà cap a l'exili a França. Va estar a París, on publicà el llibre de poemes en francès "Du fons du coeur" amb força èxit. Després anà al Conflent, on es retrobà amb Pompeu Fabra, Pau Casals i amb convilatans suriencs com els germans Andreu i Florenci Claret Casadesús. En ocasions, a casa dels Claret es feien trobades literàries. El poeta surienc hi llegia les seves composicions amb l'entusiasme de pensar poder tornar aviat a Catalunya.

Precisament, Ignasi Subirana Gras, fill del regidor republicà, conegué Perarnau, en un moment en que vivia i feia encàrrecs a casa dels Claret. Subirana va descriure el Perarnau de l'exili com a un home preocupat, trist i que se sentia sol. I n'explicava una anècdota: En Subirana passejava amb el seu fill Llibert, de 2 anys, i va trobar-se amb Perarnau, de manera que feu allargar la mà al petit per a saludar l'amic poeta. L'infant Llibert l'hi donà la mà esquerra i el seu pare l'hi digué: -Aquesta no, Llibert. Salvador Perarnau, replicà: -Sí, sí, amb l'esquerra, que és la mà del cor!

Al 1948, als 53 anys, en veure acabada la segona guerra mundial i que el règim franquista encara en tenia per anys, Perarnau decidí tornar a Barcelona.

Fonts:

Consultes als arxius Municipal de Súria, del Registre Civil de Súria i de la Comandància Militar de Barcelona. *Publicacions Exilis*, de Felip Solé i Enric Pujol (Televisió de Catalunya-Angle Editorial, 2007); revista *Sapiens*; *L'herència fecunda*, de Francesc Foguet i Boreu (Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, 2006). *Manuscrit personal Carta a un amic*, de Carlos Ruiz. *Entrevistes i correspondència amb la família Subirana-Gras i consultes orals a Pilar Girona Nacenta, Paulí López Hernández i Priscil·la Reguant Molins.*